

Inleiding op de muntslag van de Abbasiden

*Koperen Fals, Mūsā ibn 'Abd-allāh, 138 AH / 755AD,
muntplaats Halab (Aleppo), 21,5 mm 4,01 g*

De Abbasiden regeerden van 133AH¹ / 750AD tot 657AH / 1258AD over het grootste deel van de Islamitische wereld na de overwinning op de Umayyaden. De regeerwijze van de Umayyaden zette bij velen kwaad bloed, vooral bij de Iraanse mawali's (*onderhorigen*). Zij voelden zich halvelings uitgesloten omdat ze als moslim werden beschouwd, maar niet als Arabieren. Zij verenigden zich met de nakomelingen van Abbas ibn Abd al-Muttalib, een oom van de profeet Mohammed en noemden zich Abbasiden. Zij beweerden rechtstreekse afstammelingen te zijn van Abbas en claimden het recht op het kalifaat^{2 3}.

In deze bijdragen wordt een bondige historische toelichting gegeven over dit kalifaat en hun muntslag.

¹ Ante Hijra: begin van de islamitische jaartelling, is één dag na de vlucht van de profeet Mohammed van Mekka naar Medina op 15 juli 622. Een islamitisch jaar telt minder dagen, zij houden rekening met het aantal maancycli (± 354).

² Kalifaat: Een kalifaat is een islamitisch rijk onder leiding van een kalief (opvolger). Met de benaming kalifaat (derhalve te vertalen als "opvolgerschap") eist een staat rechtstreeks de politieke erfenis van Mohammed op.

³ Kalief: is een opvolger en beweert af te stammen van de islamitische profeet Mohammed, in het bijzonder van zijn dochter Fatima Zahra.

Historische toelichting

In 751, onder leiding van Abu-Abbas, kwamen de Abbasiden tegen de Umayyaden in opstand in de streek van Khorassan. Bij die opstand kregen zij hulp van de Perzen, de Sjiieten en de Ulama⁴. In hetzelfde jaar, bij de slag aan de rivier Zab werd het Umayyadische leger overwonnen en viel de stad Koefa in handen van de Abbasiden. Na de zege op de Umayyaden kondigden ze een nieuwe tijd van geluk en een correct regeerschap aan. Zij gebruikten lacabs (*eretitels*) om hun devotie aan God te tonen. Het is door dit gebruik dat de Abbasiden gekend zijn, hun eigen naam was voor hen onbelangrijk op een paar uitzonderingen na. Het is bij deze overwinning dat Abu-Abbas zijn eretitel “*al Saffah*” (*de bloeddorstige*) kreeg.

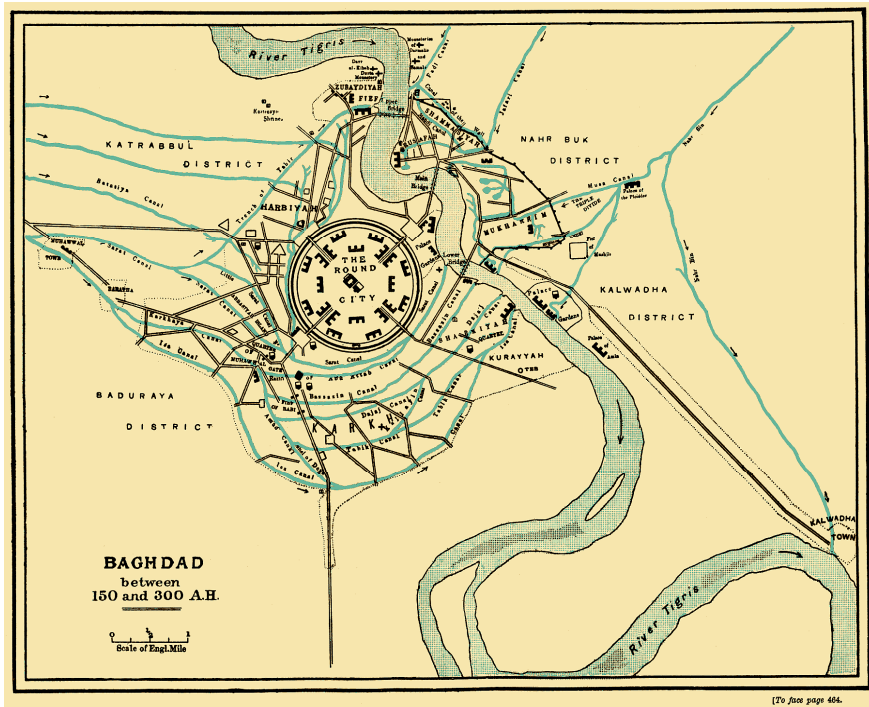
Abd al-Rahman, lid van de koninklijke Umayyaden-familie en kleinzoon van de kalief³ Hisman, wist aan de vervolgingen te ontkomen en vluchtte naar Al Andalus (*het huidige Spanje*), waar hij en zijn opvolgers de zelfstandige dynastie van de Spaanse Umayyadische Kaliefen vormden.

Onder de Abbasiden bereikte de Islamitische cultuur haar grootste bloei. Door die bloei werden zij samen met Byzantium, China en India het meest ontwikkelde deel van de wereld. De hoofdstad werd van Damascus naar Bagdad verplaatst, waardoor Mesopotamië het kerngebied werd. Staatkundig viel het rijk in de 9de eeuw definitief uit elkaar, in bestrijdende delen. Wel bleven zij door de religieuze wijding van het kalifaat het geestelijk gezag behouden over al deze gebieden.

In 754 werd Abu-Abbas al-Saffah opgevolgd door zijn broer J'far al-Mansur (*de overwinnaar*). Hij legde de eerste fundamenteën voor het Arabisch kalifaat en kon de “*Alid-revolutie*” in Khorassan onderdrukken. Hij liet alle mogelijke rivalen uit zijn eigen familie executeren en consolideerde het Abbasidische gezag over het volledige gebied.

Op de westoevers van de Tigris liet hij tussen 763-767 een nieuwe stad bouwen en gaf haar de naam Madinat as-Salam (*stad van de vrede*). Deze ronde stad met een diameter van 2,5 km was volledig omringd door 3 muren en een ringgracht.

⁴ Ulama's: werden aanschouwd als de bewakers van de islamitische wetten en zorgden ervoor dat de kalief geen oneerbare wetten voorschreef.

De muren hadden op sommige plaatsen een hoogte van 30 m welk voor een optimale verdediging zorgde. Het groeide uit tot een belangrijk handelscentrum, kreeg later de naam Bagdad en werd de hoofdstad van de Abbasiden. Heden, door het gevolg van verwoestingen, overstromingen en verval is er van deze ronde stad niet veel meer over. In 746 benoemde al-Mansur zijn zoon al-Mahdi tot zijn opvolger. Alle verdere troonsopvolgers waren rechtstreekse afstammelingen van al-Mahdi. Na een bewind van 150 jaar over Perzië, werden de Abbasiden gedwongen hun macht af te staan aan de lokale Emirs. Om de integriteit van het kalifaat te handhaven werden er verschillende maatregelen genomen, waaronder de iqta⁵. Het waren de Mongolen die in 1259 onder leiding van Hulagu Khan de hoofdstad Bagdad veroverden. Dit betekende het einde van het Abbasidische tijdperk.

De muntslag

Onder de Umayyaden bleven eerst in Syrië de Byzantijnse munten circuleren, in Perzië waren het de Sassanidische munten. Een korte tijd later werden de munten van een merkteken voorzien, daarna werden er religieuze tekens aan toegevoegd. De muntsteden en de namen van de gouverneurs kregen ook hun plaats op de munten. Het is kalief Abd al-Malik (*Umayyaden*) die in 697 besliste om het bestaande monetair stelsel om te vormen naar een nieuw geheel. De benamingen van de verschillende metalen alsook hun standaardgewicht werden bepaald. De gouden munten kregen de naam dinar (*van de Romeinse denarius*) met een standaardgewicht van 4,25 g (66 grains) en een diameter van $\pm$ 19 mm, zilvermunten werden dirham (*van de Griekse drachme*) met een standaardgewicht van 2,97 g (48 grains) en geen standaardafmeting. Koperen munten kregen naargelang de regio van uitgifte en gebruik verschillende benamingen, “fols, falus, fals” (*van de Romeinse*

⁵ Iqta: deze regeling hield in dat een plaatselijke leider tijdelijk het staatsinkomen van een gebied niet naar Bagdad hoefde te sturen. Hij mocht het zelf gebruiken in ruil voor het uitvoeren van het burgerlijk en militair bestuur over zijn gebied alsook de betaling van de troepen.

follis), zij kregen geen standaardgewicht toegekend, het gewicht varieerde van munthuis tot munthuis. Alle iconografische vormen op de munten verdwenen om plaats te maken voor religieuze teksten die in het Kuffic⁶ werden geschreven.

Na de overwinning op de Umayyaden bleven de Abbasiden het bestaande monetair systeem behouden.

Een vroege Abbasidische gouden dinar uit de periode 135-136 AH / 752-753 AD, muntplaats Damascus of Kufa, 20,5 mm 4,25 g

We mogen aannemen dat de vroegste Abbasidische dinars rond 750 nog in Damascus of Kufa werden geslagen. Het is bij de bouw van hun nieuwe hoofdstad Bagdad dat het munthuis werd overgebracht.

Eerste veranderingen vinden we rond 817, de formule, muntplaats en jaartal⁷, werden op de keerzijde toegevoegd. Verschillende munthuizen plaatsten tussen 821-829 deze formule nu op de voorzijde van hun munten. Het standaardgewicht van 4,25 g bleef ongewijzigd.

Voor de dirham werd tot 762 hetzelfde ontwerp gebruikt, daarna kreeg de keerzijde van de dirham een aanpassing, de centrale tekst, de Kalimah⁸ met de Soera⁹ 112 kreeg een nieuwe tekst in 3 lijnen “*Mohammed rasoel Allah*” (*Mohammed de boodschapper van Allah*). Later vindt men varianten die door verschillende munthuizen werden gebruikt.

De naam van de heerser kwam op de drachme niet voor, wel werd de naam van de mogelijke opvolger geplaatst. Anderen plaatsten de naam van een lokale of provinciale gouverneur, vizier of andere autoriteit. Later werden er geïsoleerde letters en andere symbolen aan toegevoegd. Ook hier werd het gewicht van 2,97 g behouden.

Op enkele uitzonderingen na waren alle dinars en dirhams van een zeer goede kwaliteit. Koperen munten werden overvloedig uitgegeven, waarbij elk munthuis een eigen ontwerp en gewicht hanteerde.

Koperen Fals, Mûsâ ibn 'Abd-allâh, 138 AH / 755AD, muntplaats Halab (Aleppo), 21,5 mm 4,01 g

⁶ Kuffic: is een hoekige schrijfwijze en heeft niet de gebruikelijke punten op de letters. Deze schrijfwijze is ontstaan in Kufa en werd gebruikt in de vroegste Mohammedaanse tijd. Rond de 10^e eeuw gebruikte men het Nashki (ronder schrift) dat door de Vizier Ibn Muqlah werd geperfectioneerd. Rond 1200 zijn alle munten in het Nashki.

⁷ Jaartallen werden steeds voluit geschreven, beginnend met de eenheden, tientallen om met de honderdtallen te eindigen. Het is pas rond 1300 dat men cijfers zal gebruiken.

⁸ De Kalimah: letterlijke betekenis “het woord” van het islamitisch geloofsbelijdenis.

⁹ Soera: is een hoofdstuk uit het heilig boek van de Islam, de Koran.

In de periode 833-892 ondergingen de goud- en zilvermunten nog een standaardisatie. Elke munt moest de muntplaats, datum en de naam van de kalief dragen, wat niet weglief dat men toch nog in sommige gevallen de naam van de mogelijke opvolger plaatste. De stempels werden centraal aangemaakt in Madinat as-Salam. Hierdoor mogen we stellen dat daar waar geen muntplaats op de munten voorkwam, deze in de hoofdstad werden geslagen. Het standaardgewicht bleef ongewijzigd voor de dinar. Uitzonderlijk, tijdens de regeerperiode van al-Ma'mun (811-833) zakte het gewicht naar 4,15 g. Bij de dirhams varieerde het gewicht van 2,5 tot 3,3 g. De kwaliteit voor beide muntsoorten was nog steeds goed. Na de dood van al-Wathiq in 846 gaat de kwaliteit bij de dirham sterk achteruit, te wijten aan het gebruik van versleten stempels. Tot in 864 werden de koperen munten nog enkel in lokale munthuizen geslagen.

Dirham AR, Muhammad ibn Mansur al-Mahdi, 158-169AH / 774-785AD, muntplaats Madinat as-Salam (Bagdad), 24,5 mm 2,93 g

Tussen 892-945 kenden de goud- en zilvermunten nog een grotere aanpassing. Het standaardgewicht voor de dinar werd niet meer gehandhaafd waardoor het gewicht varieerde tussen 4,1 en 4,3 g. Vanaf 932 vinden we zelfs gewichten van minder dan 3 g tot 7 g. De dirhams kregen cirkelvormige ornamenten op de voor- en keerzijde.

Dinar AV, Al Mu Tasim, 218-227AH / 833-841 AD, muntplaats Surr-Man-ra'a (het huidige Sammara?), eerste uitgifte van deze muntplaats, 23 mm 4,24 g

Naar het einde toe, rond 1160, werden er goudmunten van een povere kwaliteit uitgegeven. Ze volgden geen enkele standaard en de gewichten waren zeer uiteenlopend van 1,5 g tot 15 g. Het schrift is in Nashki¹⁰ en zilvermunten kregen het gewicht van 2,8 g. Rond 1233 waren er enkele munthuizen die terug koperen munten uitgaven, maar ze waren van een slechte kwaliteit. Alle munttypes droegen de naam van de heersende kalief.

¹⁰ Nashki: dit geschrift werd ontwikkeld om de leesbaarheid van het Kuffic aanzienlijk te verbeteren. Het is een elegantere vorm van schrijven en werd voornamelijk toegepast voor de teksten van de Koran.

Dinar AV geslagen te Bagdad in 556 AH / 1160AD, 27,5 mm 7,34 g

De analyse van Abbasidische munten vraagt, omdat ze een Arabisch opschrift hebben, toch wel enige ervaring. In eerste instantie is het belangrijk dat men te weten komt waar en in welk jaar deze munt geslagen werd. Met deze gegevens kunnen we de heerser achterhalen en die vinden we terug in de Bismillah¹¹.

Indien men letter per letter vertaalt is men gedoemd tot mislukken, men moet het woord steeds als een geheel bekijken, de zgn. “fotografische analyse”. Voor de jaartallen moet men enerzijds rekening houden dat deze steeds beginnen met de eenheden gevolgd door de tientallen om te eindigen met de honderdtallen en dat zij volgens de islamitische jaartelling (AH) vermeld zijn. Men start rechts bovenaan (*op 1 uur*) en leest tegenwijzerzin in. Zoals men zegt: “Een afbeelding zegt meer dan duizend woorden”.

Omrekening jaartal AH naar AD

Op deze afgebeelde munt lezen we het jaartal 191 (honderd eenennegentig).

Elke volle honderd jaar krijgt een coëfficiënt van 3 ($1 \times 3 = 3$)

De tientallen krijgen voor elke $33\frac{1}{3}$ jaar een coëfficiënt van 1 ($91 = 3$)

beide coëfficiënten optellen ($3 + 3 = 6$) en aftrekken van $191 - 6 = 185$ hier 622 bijtellen en dit geeft ons **807 AD**

Centrale tekst: “Kalimah” in 3 regels: Er is geen God behalve Allah, hij is enig, hij heeft geen gelijke.

Deze munt wordt toegeschreven aan kalief Mansur (754-775).

Omschrift: “Bismillah” In de naam van Allah deze dirham werd geslagen te Madinat as-Salam (Bagdad) in het jaar honderdeenennegentig.

Bronnen

- Boezelijn Luk, *Onbekend maakt onbemind, munten in de wereld van de islam*, Zeist (NL) 1988
- Broome Michael, *A handbook of islamic coins*, London 1985
- Plant Richard, *Arabic Coins and how to read them*, London 1973
- Codrington Oscar, *A manual of mussalman numismatics*, London 1904
- Album Steven, *Checklist of Islamic coins*, Santa Rosa (USA) 2011
- Bates Michael L., *The Abbasid Coinage System*, American Numismatic Society 1986
- Bacharach J.L., *Islamic history through Coins*, New York 2006
- Druart Jacques, *La lecture des monnaies omeyyades et abbasides*, België 2012
- Zingelmann Irmgard, *Die Abbasiden*, 2011

Frank Lippens

¹¹ Bismillah: omschrift van de munt en heeft een vaste standaard “In de naam van Allah werd geslagen deze dinar / dirham geslagen te ... in het jaar”.